
===== Dini ve Ladini Ahlakın Kıymeti =====

:date: 2014-11-23 03:41:51 +0200

.. :Author: Emin Reşah .. :Date: 12785

Nasıl davranmalı? meselesinde, dindışı düşünce insanın ahlakını kendi belirmesini gerektiğini, insan olmanın ahlak tercihi yapmasını söyler. Dinî düşünce ise, ahlakın insandan kaynaklanması durumunda, sair düşüncelerine nazaran kıymeti olmayacağını ve ahlakın ilahî bir tarafı olması gerektiğini söyler.

Dinî ve ladinî ahlak arasındaki ayrımın, birinde mutlak doğrular (nass) ve diğerinde insanın kendi aklıyla doğru davranışı araması olduğunu iddia eden çok. Ancak yakından bakınca, dinî ve gayridinî ahlak arasında (metodça) önemli bir fark yok. Dinî ahlakın daha anlamlı olduğuna inanan, hatta dindışı ahlakın mümkün olmadığını düşünen biriyim. Bununla beraber dinî ahlak dediğimizin, büyük ölçüde insanlar tarafından inşa edildiğini kabul etmek lazım.

Bu inşa iki türlü. Birincisi hangi dinî kaynakların ne şekilde anlaşılacağını belirlerken, ladinî ahlakın gözettiği kriterleri arıyoruz. İkincisi, dinî sandığımız pek çok kural, gerçekte geleneğin belirlediklerinden ibaret ve bunların dinî olduğunu düşünmemizin tek sebebi, dinin de, geleneğin de aynı kimseler tarafından bize aktarılması.

Dindışı ahlakın *hakikat arayışı* babından *nasıl davranmalı* diye soruşturmasındaki kıymetin farkındayım. Bununla beraber bu hedefin dinî kaynakları ve tecrübeyi göz ardı ederek ulaşılmasının imkansız olduğuna inanıyorum. Dinî metinleri *üzerinde düşünmek için* kaynak görenlerin sorduğu sorular da bunları kaynak görmeyenlerinki kadar önemlidir. Meselemiz de bu iki usûlün hangisinin *daha yaşayabilir* bir hayatı mümkün kıldığı.

Diğer deyişle dinî metinleri ahlak niyetiyle tefekkür edenlerin, baştan dinî metinleri reddedenlere nisbetle önemli bir *metod farkı* yok. Dinî metinleri reddeden insanlar da, bunların yerine bir takım merkezler aramak zorunda. Ahlakını ya insan hayatı, ya dünyanın korunması, ya insanlığın bilimsel/teknolojik ilerlemesi veyahut buna benzer bir *merkezi fikir* etrafında geliştirmek zorunda. Bunları *Allah'ın insanlara yol gösterdiği* fikrini ikame etmesi için kullandığınızda *ahlak inşa faaliyeti* değişmez.

Bununla beraber sonuçlar önemli ölçüde değişir. Ancak bu *sonuçların değişmesi* meselesi, ladinî ahlakın *hakikat arayıcılığı* bahsinden kendine pay çıkaran eşrafın övünmesini anlamsız kılmaz. Bir insanın *teknolojik ilerlemeyi* ahlakının merkezine almasıyla, *Allah'ın vahyettiği kitabı* ahlakının merkezine alması arasında *hakikat arayıcılığı* açısından önemli bir fark bulunmaz.

Çünkü insanların yaptığı, hemen her zaman, merkeze aldıkları *iman hakikatiyle*, çevrelerinde gördükleri dünya arasında bir bağ kurmak ve buna uygun bir ahlak oluşturmaktır. Humanist ahlakın yaptığı da, insanın *değerine* iman edip, ona bu değeri merkeze alan bir ahlak sunmaya çalışmak. Bununla beraber bu *değer* de, Allah'ın varlığı ve vahyi gibi iman gerektiriyor. İnsana iman etmeden, Humanist

---

olmak ve ahlakını insanın *değersizliği* üzerine kurmak mümkün değil. Bir dindarın hakikat arayışındaki *kör nokta* eğer imanıysa, Humanist'in hakikat arayışındaki kör nokta da insanın gerçekten değerli olup olmadığını anlamak olmalı.

Farklı ahlakî duruşlar bu şekilde insanın *hakikat arayışında* kör noktalar oluşturuyor. Teknolojik/bilimsel ilerlemeye iman eden kişi, bunun gerçekten ahlakî olup olmadığını kritiğini yapmaz. Dünyanın (biyosfer olarak) korunması gerektiğine inanan kişi de, bu inancının doğru olup olmadığını düşünmez.

Ancak, diyecekler ki, bu merkezler çok daha erişilebilir, elle tutulup gözle görülür somut merkezler oldukları için hakikat arayışına yardımcıdır ancak Allah'ın zatı ve tabiatı hakkında fikrimiz olmadığı için, onun indirdiği konusundaki fikirlerimizi araştırmamız hayli zordur.

Bunun tam aksini iddia edeceğim. Çünkü somut merkezler, ulaşması kolay olduğu için putlaşabilir. Göstermesi kolay olanı düşünmek gerekmez ve bu sebeple, diyelim, insanın değeri hakkındaki tefekkür, Allah'ın zatı ve sıfatları hakkındaki tefekkürden daha azdır. İnsan kendi kıymetine, içinde yaşadığı dünyanın kıymetine, hayatını kolaylaştıran araçların kıymetine kolay inanır. Bu inançları tartışmak daha zordur. İnsan bir canlı olarak, kendi canına ve türünün varoluşuna kasteden düşünceleri görmezden gelir. Bu da ahlaken bu merkezlerin daha büyük kör noktalar meydana getirmesine sebep olur.

Kısacası Tanrının varlığını tartışması kolaydır. Ancak insanın değerini tartışmak zordur.

Putlaştırmak dediğimiz konu, hemen her ahlakî duruşun reddettiği ve yine her ahlakî duruşun bir şekilde düştüğü bir tuzaktır. Dinî ahlak da bundan uzak değil, çünkü dini ahlak da, diğer türden ahlak gibi, bazı insanları ve nesneleri diğerlerine nazaran üstün görür. Bu üstünlük bilimi merkeze alan bir ahlakî düşünce için bilimadamlarını yanıltmaz, dünyanın idamesini merkeze alan biri için *tabiata uygun yaşayan insanın* ideal ve sair ahlakî düşünceler için de aradığı *örnek insanın* üstün olduğuna dair düşüncelere sebep olur. Dinî ahlak da, gerek peygamberlerin, gerekse dinî kriterlere daha uygun yaşayan kimselerin *ihtirama layık* olduğunu söyler.

Bununla beraber sadece dinî ahlak bu putlaştırmaya karşı bir deva içerir. O da (İslam için) Allah'ın zatının tam manasıyla bilinmezliği ve kudretinin karşısında bütün mahlukatın *fani* olduğu bilgisinden kaynaklanır. Benzer düşünceler diğer dinlerde de bulunabilir ancak İslam kadar *putu reddetme* üzerine kurulu başka din olmadığı için en belirgin hali İslam'dadır.

Bu deva, insana ahlaken *bilinmeyen bir merkez* sunar. Neyin doğru olduğunu düşünürken, Allah'ın emirlerindeki maksadın ne olduğunu anlamaya çalışırken daimi bir araştırma halinde olmalıdır. Sadece yeryüzünün, insanın veya bilimin değil, kendisinin de murakabesini yapar ve *bilinmez meşhur* Allah'ın karşısında (kendisi de dahil) bütün ahlakî merkezlerin fani olduğunu görür. Onun için doğru davranış, Allah'ın emrettiği ve hayatın içinde yeniden ve yeniden keşfedilmeyi, imtihanla denenmeyi bekleyen doğrudur.

Bu noktaya ulaşması, dinî ahlakı için de zordur çünkü İslam da dahil, bütün dinler aynı zamanda geleneklerinden beslenir ve geleneklerini korumayı, onlara saygı duymayı da ahlakî anlayışlarına dahil eder. Bununla beraber Allah'ın insanı muhatap alabileceği ve ona doğruyu bildirebileceği fikri, tüm bu geleneğin de yeniden ihata edilmesi, anlaşılması, yoğrulması için yeterli bir fikirdir. Putlaştırmanın aşamayacağı nokta da bu *yeniden yoğurma* noktasıdır, zira hem bir geleneğe ve devamlılığa sahip olmak ve hem bu geleneği yeniden inşa edebilmek için, ahlaken *bilinmez meşhur* bir merkeze ihtiyaç duyarsınız. Eğer ahlaken merkeziniz sadece *meşhur* ise, diyelim *insan* veya *dünya* gibi bir mefhum ise, bu merkezin ihyası namına diğer ahlakî doğrulardan vazgeçilebilir. İnsanın/bilimin/çevrenin korunması uğruna, diyelim aldatmak gerekse, ahlaklarında buna cevaz bulabilirler. Ahlaken merkez sadece *bilinmez* ise, her şeyin *rölativizm* konusu olduğunu düşünüp, hemen hiçbir durumda ahlaken net bir doğru olmadığını düşünebilirler. Ancak bu ikisinin *ayrılmaz* birleşiminde, hem devamlılık, hem ihya, hem netlik, hem şartlara göre inşa vardır.